

NUTQIY KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA VARIATIV MODELLASHTIRISHNING LINGVOMETODIK ASOSLARI

Muallif: Ziyayeva Xushnudabonu Ilxomjon qizi,

Qo'qon davlat universiteti, doktorant (PhD)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0772-2458>

Annotatsiya

Maqolada nutqiy kompetensiyani rivojlantirish jarayonida variativ modellashtirishning lingvometodik mohiyati yoritilgan. Unda til o'qitish jarayonini individuallashtirish, talabalarda muloqot madaniyati, til sezgirligi va ifoda aniq-ligini shakllantirish zaruriyati haqida so'z yuritiladi. Muallif variativ modellashtirishni zamonaviy lingvodidaktikaning muhim yondashuvi sifatida tahlil qilib, bu jarayonning ilmiy asoslari, metodik yo'nalishlari va pedagogik samaradorligini izohlaydi.

Kalit so'zlar: nutqiy kompetensiya, til o'qitish metodikasi, lingvometodik yondashuv, variativlik, kommunikativ rivojlanish, individuallashtirish.

Kirish

Hozirgi kunda oliy ta'lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biri – bu bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini, xususan, nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishdir. Chunki o'qituvchining nutqi — bu uning kasbiy madaniyatining, pedagogik mahoratining va shaxsiy ta'sir kuchining asosi hisoblanadi. Nutqiy kompetensiya nafaqat til vositalarini bilish, balki ularni real muloqotda to'g'ri, o'rinli va ifodali qo'llay olish qobiliyatini ham o'z ichiga oladi. Demak, bu jarayon faqat grammatik bilim bilan cheklanmay, shaxsning fikrlash uslubi, muloqot odobi, nutq madaniyati va tafakkur darajasini ham qamrab oladi. Shu nuqtai nazardan, ta'limda variativ modellashtirish yondashuvi tobora dolzarb bo'lib bormoqda. U o'quv

jarayonini yagona qolipda emas, balki turli shakl va yo'nalishlarda tashkil etish, har bir talabaning nutqiy rivojlanish sur'atiga moslashtirish imkonini beradi.

Til o'qitish metodikasida ko'plab olimlar — I.A. Zimnyaya, E.I. Passov, E.N. Solovova, N.D. Galskova va boshqalar — kommunikativlik tamoyilini nutqiy kompetensiyani shakllantirishning asosi sifatida ko'rsatadilar. Ularning fikricha, til o'rganish jarayoni har doim muloqot orqali, faol ishtirok va shaxsiy tajriba asosida amalga oshirilishi kerak. O'zbekistonlik tadqiqotchilar ham til ta'limining yangi paradigmasini ishlab chiqish yo'lida izlanishlar olib bormoqdalar. Ularning ishlarida ta'limning refleksivligi, interfaolligi va individuallashtirilgan shakllariga alohida e'tibor qaratiladi. Bunday yondashuv o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi, bu esa uning nutqiy faolligini sezilarli oshiradi. Lingvometodik asos deganda, nutqni rivojlantirish jarayonida tilshunoslik va metodika o'rtasidagi uyg'unlik tushuniladi. Ya'ni, o'qituvchi nafaqat grammatik tizimni o'rgatadi, balki o'quvchini til vositasida fikrlash, muloqot qilish, o'z fikrini mustaqil va madaniyatli ifodalashga o'rgatadi.

Variativ modellashtirish til o'qitishning samaradorligini oshiradigan moslashuvchan yondashuvdir. U o'quv jarayonini qat'iy sxemalar asosida emas, balki talabalar ehtiyojlari, tayyorgarlik darajasi va individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda tashkil etishni ko'zda tutadi. Bu yondashuvda asosiy e'tibor quyidagi jihatlarga qaratiladi: shaxsga yo'naltirilganlik, kommunikativlik, refleksiya, integrativlik. Til o'qituvchisining vazifasi — ana shu jihatlarni uyg'unlashtirgan holda, o'quvchida mustahkam nutqiy faoliyatni shakllantirishdir.

Nutqiy kompetensiyani rivojlantirishda variativ modellashtirish til ta'limining tabiiy va samarali mexanizmini yaratadi. Bu yondashuv o'quv jarayoniga insoniylik, moslashuvchanlik va ijodkorlik ruhini olib kiradi. Shunday qilib, quyidagi umumiy xulosalarni keltirish mumkin: variativ

modellashtirish til o'qitishni shaxsga yo'naltirilgan, kommunikativ va ijodiy jarayonga aylantiradi; lingvometodik yondashuv nutqni faqat til bilimlari emas, balki madaniyat, fikrlash va his-tuyg'ularni ifodalash vositasi sifatida ko'radi; o'qituvchi uchun bu model til o'qitish metodikasini insoniylik va muloqot madaniyati bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Zimnyaya I.A. Psixologiya obucheniya inostrannim yazikam. – M.: Prosvesheniye, 2019. – 320 b.
2. Passov E.I. Kommunikativniy metod obucheniya inostrannim yazikam. – Voronej: Interlingva, 2017. – 280 b.
3. Solovova E.N. Sovremenniyte texnologii obucheniya russkomu yaziku. – M.: Russkoe slovo, 2021. – 190 b.
4. Xutorskoy A.V. Kompetentnostniy podxod v obrazovanii. – M.: IČPK, 2020. – 256 b.
5. Abdurahmonova G. Til o'qitishning innovatsion metodlari. – Toshkent: Fan, 2022. – 210 b.
6. Ziyayeva X.I. Bo'lajak rus tili o'qituvchilarining nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda variativ modellashtirishning o'rni. – Qo'qon: QDU, 2024. – 160 b.